

Litt om økonomisk ulikhet og tilknyttede utfordringer

1. Hvordan måles ulikhet og hva er den faktiske ulikheten?
2. Hva driver økt ulikhet?
3. Hvorfor er ulikhet et problem?

Oppsummering

Økende økonomisk ulikhet er kanskje den viktigste utfordringen i dagens samfunn, da det har så store negative konsekvenser for samfunnsutviklingen på en rekke områder. Økt ulikhet kan for det første føre til mer polarisering og høyere risiko for samfunnskonflikt. For det andre kan økt ulikhet føre til lavere økonomisk vekst fordi lavere etterspørsel fra de med lav inntekt ikke kompenseres fra de med høy kjøpekraft. I tillegg øker maktkonsentrasjonen i samfunnet fordi politisk makt avhenger av penger.

Samtidig hersker det en del forvirring rundt 1) hvordan økonomisk ulikhet måles, 2) hvorfor ulikhetene øker, og 3) hvorfor større ulikhet er problematisk i seg selv. Dette samfunnsnotatet drøfter disse tre temaene.

Økonomisk ulikhet måles hovedsakelig ved å sammenligne inntekt og formue mellom ulike individer eller grupper av individer. Mens offisiell statistikk viser at den målte inntektsulikheten har økt moderat siden årtusenskiftet, har den økt betydelig når man tar hensyn til tilbakeholdt overskudd i aksjeselskap, ifølge SSB¹. En viktig grunn er at den 0,1 rikeste prosenten av befolkningen tilbakeholder overskudd i aksjeselskap de eier, og at denne inntekten ikke telles med som inntekt i offisiell statistikk. Teller vi med dette, har inntektsulikheten målt ved Gini-koeffisienten økt 35 prosent, fra 0,26 i 2001 til 0,35 i 2018. SSB fremholder at inntektsulikheten i Norge hadde vært betydelig høyere dersom man inkluderte kapitalgevinster og inntekter som svarer til fordelene ved å bo i egen bolig.

Verdistigningen på formuesobjekter, særlig aksjer og eiendom, bidrar til høyere formuesulikhet. Den rikeste tidelen av befolkningen eier nå godt over halvparten av norske husholdningers nettoformue, ifølge offisiell statistikk fra SSB. Samtidig hadde den rikeste prosenten en gjennomsnittlig formue på 69 millioner kroner i 2019, nesten dobbelt så mye som i 2010, ifølge tall fra SSB.

¹ Statistisk sentralbyrå (2020), «Ulikheten - betydelig større enn statistikken viser», *SSB Analyse 2020/13 Eierinntekter, skatt og inntektsulikhet i Norge*.

1. Hvordan måles ulikhet og hva er den faktiske ulikheten?

Kort om ulikhetsstatistikk

For å måle den økonomiske ulikheten brukes både inntekt og formue. Inntektsulikhet sier noe om ulikhetene mellom hva folk tjener i løpet av en avgrenset tidsperiode, ofte ett år. Formuesulikhet betegner forskjeller i verdien av det folk eier (bankinnskudd, hus, bil, aksjer, osv.). Videre er det selvsagt slik at inntekt og formue påvirker hverandre gjensidig. Høy inntektsulikhet bidrar ofte til økende formuesulikhet og motsatt. Offisiell ulikhetsstatistikk viser som oftest inntektsulikhet, ofte representert gjennom den såkalte Gini-koeffisienten (fra 0 til 1, fra at alle er helt like til én mottar alt). Inntekt er lettere å måle enn formue, men viser bare et aspekt av en persons økonomiske velstand. Man kan f.eks. ha lav inntekt, men eie flere bedrifter eller et stort hus med verdifulle gjenstander. På den annen side kan man ha relativt høy inntekt, og lav formue.

Inntekt som ulikhetsmål

Kort om Gini

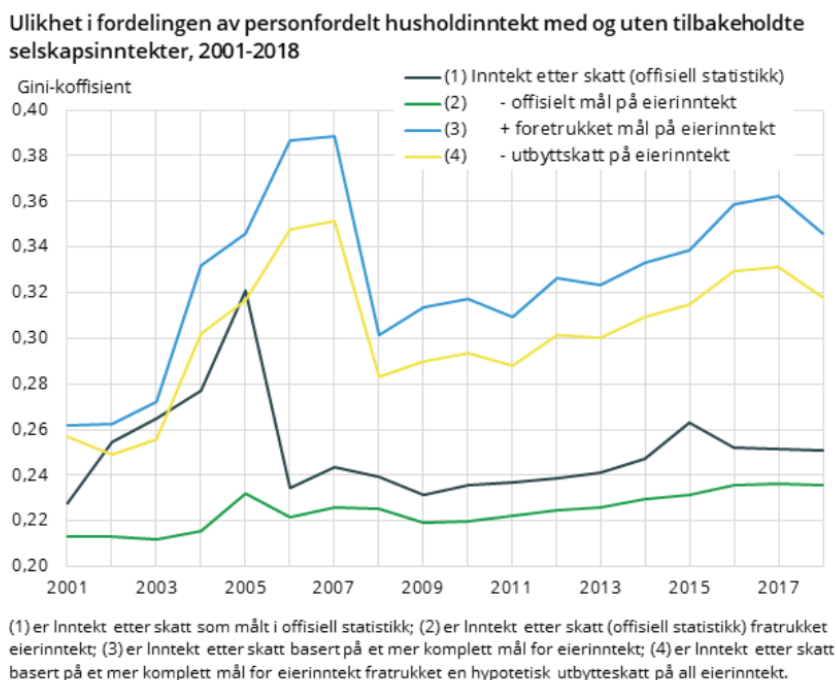
Gini-koeffisienten måler inntektsulikhet innenfor et land eller en befolkning. Utregningen baserer seg på Lorenz-kurven, som viser sammenhengen mellom andel personer og andel av totalinntekten i et land. Den indikerer hvordan total inntekt eller total formue er fordelt i befolkningen. Resultatet er et tall som vil ligge et sted mellom 0 og 1. Dersom et land har Gini-koeffisient på 0, betyr det at alle i landet har akkurat like mye inntekt eller formue – såkalt perfekt likhet. En Gini-koeffisient på 1 betyr at én enkelt person har all inntekt eller formue i landet, som også kalles perfekt ulikhet. Gini-koeffisienten brukes svært mye internasjonalt for å sammenligne graden av ulikhet mellom land. Ifølge offisiell statistikk, har Norge en Gini-koeffisient på 0,25. Sør-Afrika, landet med størst inntektsulikhet i verden, har 0,62. Gini-koeffisienten har imidlertid blitt kritisert av flere som lite intuitiv og lite egnet for offentlig bevisstgjøring rundt ulikheter siden den ikke indikerer hvor stor del av totalinntekten tilfaller ulike grupper i samfunnet, f.eks. de 10 rikeste eller den nedre halvparten av befolkningen.

Inntekt er alle nye verdier en person mottar i løpet av et år. Et individ kan motta fire typer inntekter: lønnsinntekt, kapitalinntekt, næringsinntekt og overføringer. Næringsinntekt er inntekt til personlig næringsdrivende, mens overføringer er hovedsakelig pensjoner og trygder fra det offentlige. Kapitalinntekt kalles også eierinntekter siden den mottas av en som får inntekt i kraft av sine eierrettigheter.

Lønnsinntekt betegner en betaling fra arbeidsgiver til arbeidstaker for utført arbeid. Kapitalinntekt er inntekten du får fra verdiene du eier og regnes enten som kapitalavkastning eller kapitalgevinst. Hvis kapitalen din stiger i verdi, utgjør dette en urealisert kapitalgevinst. I offisiell statistikk regnes kapitalgevinst som inntekt først når den realiseres. Hvis du mottar inntekt for at du stiller kapitalen din til disposisjon, som f.eks. ved sparing eller utleie, kalles det kapitalavkastning.

Den faktiske inntektsulikheten er høyere enn offisiell statistikk tilsier

Offisiell inntektsstatistikk baserer seg på skattebetalernes innsendte skatteinformasjon, som må følge det til enhver tid gjeldende regelverk og lover for skattesystemet. Dette er ansett av blant annet OECD og EU som beste datakilde for internasjonal sammenligning, men avhenger dermed av hver enkelte lands skatte- og rapporteringspolitikk. Inntekter fra urealiserte verdiøkninger på aksjer og bolig teller ikke med. Med andre ord reflekteres ikke kapitalgevinsten fullstendig i statistikken, fordi den bare tar med realiserte gevinster. SSB, som beregner inntektsulikheten, bruker derfor et ufullkomment bilde av alle nordmenns inntekter.

Kilde: SSB, 2020.

Forskjellen mellom inntekten i den offisielle statistikken og inntekten når urealiserte kapitalgevinster inkluderes er størst blant de med de høyeste inntektene. Det skyldes at deres inntekter i stor grad består av kapitalinntekter og at slike inntekter lettest er gjenstand for skatteplanlegging. De rikestes målte inntekter kan variere mye som følge av at skattegrunnlaget (og derfor målt inntekt) endres i samsvar med endringer i skattereglene (skattereformer). Både skattereformen i 1992, som fjernet mange fradrag og unntak, og i 2006, da utbytteskatten ble innført, bidro til å belyse inntektsulikheter.

SSB-forskere har påpekt manglene i den offisielle statistikken og utarbeidet nylig et mer helhetlig bilde av inntektsulikhetene². Ved å inkludere tilbakeholdte inntekter i selskaper etter innføringen av utbytteskatt, ser vi at inntektsulikhetene er betydelig høyere enn vi trodde. Gini-koeffisienten målt med denne metoden er 0,35³, ikke 0,25

² Statistisk sentralbyrå (2020), «Ulikheten - betydelig større enn statistikken viser», *SSB Analyse 2020/13 Eierinntekter, skatt og inntektsulikhet i Norge*.

³ Den totale inntekten der man inkluderer tilbakeholdt overskudd. Dersom man påregner utbytteskatt på denne inntekten, er Gini-koeffisienten 0,32. Med denne Gini-koeffisienten har ulikheten økt 23 pst. fra 2001 til 2018.

som i den offisielle statistikken. Denne beregningen tilsier at ulikheten har økt med 35 pst. fra 2001 til 2018. Hvis man deler befolkningen inn i hundre like store deler og rangerer etter inntekt, ser man at den rikeste hundredelen (prosenten) mottar 20 pst. av befolkningens totale inntekt. Det er mye høyere enn i offisiell statistikk, hvor den rikeste hundredelen mottok 8,8 pst. i Norge i 2019. Tilsvarende tall for andre land er 10 pst. i Frankrike, 14 pst. i Storbritannia, 8 pst. i Sverige, rundt 14 pst. i Vest-Europa og omtrent 22 pst. i USA i 2015⁴. Det er uklart i hvilken grad andre land har tilsvarende måleproblemer. Dersom man legger det til grunn, kan ulikheten være større enn antatt i store deler av verden.

Diskusjon om alternative og offisielle ulikhetsmålinger

I kjølvannet av disse tallene, har noen innvendt at aksjonæren og selskapet per definisjon er juridisk fraskilt. Selskapets inntekter i form av overskudd kan angivelig ikke regnes som privatpersoners overskudd⁵. Artikkelforfatterne Aaberge, Modalsli og Vestad mener en slik framstilling ikke gjenspeiler økonomisk tankegang hvor tilbakeholdt overskudd regnes som sparing⁶. Tilbakeholdt overskudd vil gjenspeile seg i høyere aksjepriser, som kan frigjøres ved aksjesalg eller utbytte når eierne ønsker.

Offisiell statistikk er med andre ord sterkt påvirket av endringer i skattesystemet. Så lenge skattegrunnlaget ikke inkluderer tilbakeholdt overskudd og urealiserte kapitalgevinster, kan det være gode grunner for forskere å anvende mer fullstendige målingsmetoder for å beregne utviklingen i inntektsulikheten som gjør det.

I den anledning har flere tatt til orde at inntekter fra boligformue også burde inkluderes i ulikhetsmålet. SSB-forskerne Aaberge, Modalsli og Vestad har uttalt at de ønsker å inkludere det senere og at det høyst sannsynligvis vil øke den målte ulikheten.

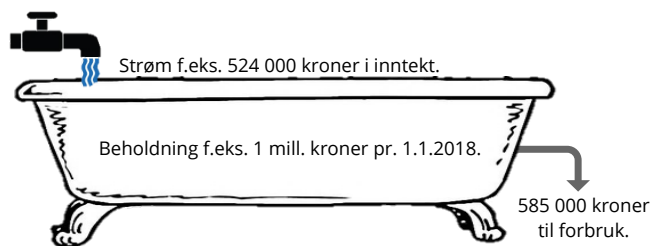
Kapital som ulikhetsmål

Kapital er et annet ord for formue og kan ta form av en beholdning eller et lager, som f.eks. et hus, en aksje, en bil, et kunstverk eller penger på konto. Bolig og andre fysiske eiendeler benevnes *realkapital*, mens *finanskapital* er eiendeler som bankinnskudd, aksjer og andre verdipapirer. Nettoformuen er summen av alt man eier minus det man skylder (gjeld). Ulikhetsstudier viser at kapital/formue er mye ujevnere fordelt enn inntekt. Nettopp fordi konsentrasjonen av formue er større, vil skatter på formue virke mer fordelende per krone enn skatter på inntekt.

⁴ Thomas Piketty (2019), *Capital et Idéologie*, Seuil, s. 495. Her ser man på den øverste prosenten sin andel av nasjonalinntekten. Den rikeste hundredelens andel i Norge er basert på offisiell statistikk fra SSB.

⁵ Bettina Banoun (2020), «Løgn, forbannet løgn og statistikk om inntektsforskjeller og skatt», *Dagens Næringsliv*: <https://www.dn.no/innlegg/skatt/inntektsforskjeller/statistikk/innlegg-logn-forbannet-logn-og-statistikk-om-inntektsforskjeller-og-skatt/2-1-891469>

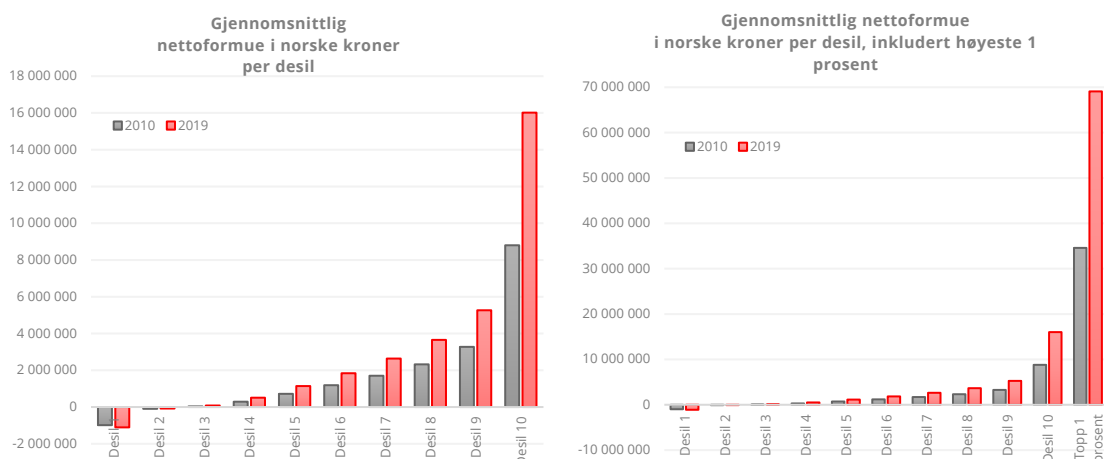
⁶ Rolf Aaberge, Rolf Modalsli og Ola Vestad (2020), «Måling av eierinntekter, skattebyrde og inntektsulikhet», *Dagens Næringsliv*: <https://www.dn.no/innlegg/inntektsforskjeller/ulikhet/skatt/innlegg-der-ssb-forskere-svarer-kritikere-maling-av-eierinntekter-skattebyrde-og-inntektsulikhet/2-1-893665>

Kilde: SSB-tall (2018 og 2017) om husholdningers median-inntekt, median-formue og forbruk per husholdning.

Formuesulikheten er størst og øker

Formue er svært ujevnt fordelt i Norge. Selv om vi ifølge offisiell statistikk har lav inntektsulikhet, ligger vi derimot langt lenger opp på ulikhetslista når det kommer til formuesulikhet. Mens den rikeste halvparten av norske husholdninger hadde en nettoformue på minst en million kroner hver i 2018, hadde de to fattigste desilene en negativ nettoformue, ifølge offisiell statistikk fra SSB (se figur nedenfor). Hvorvidt man eier sin egen bolig, avgjør ofte om man får negativ eller positiv nettoformue. Samtidig som de fattigste står i gjeld, hopper formuen seg opp i toppen. Den rikeste tidelen eier over halvparten av den totale nettoformuen og den rikeste prosenten eier rundt 22 pst. Det betyr at den rikeste prosenten hadde en gjennomsnittlig formue på 63 millioner kroner i 2018, nesten dobbelt så mye som i 2010.

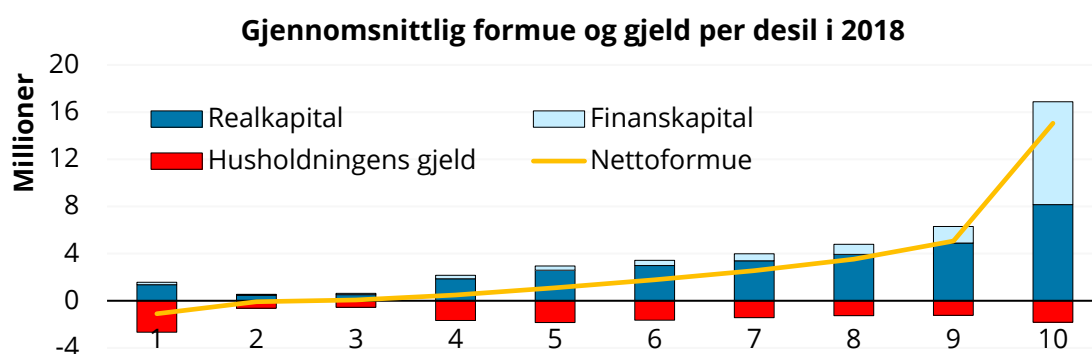
Kilde: SSB, Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, 2019

I likhet med inntekt, preges også formuestallene av at den offisielle statistikken baserer seg på skattemeldingen. Det betyr at noen typer formue ikke inngår i statistikken, f.eks. oppsparte pensjonsrettigheter, og at noen typer formue ikke verdsettes ved markedsverdi, men ved den skattebaserte «ligningsverdien», som f.eks. ikke-børsnoterte aksjer. SSB-forskere har imidlertid utarbeidet en mer virkelighetsnær formuesberegning. De bruker tall fra skattemeldingen, Kapitals liste over Norges rikeste og nasjonalregnskapet⁷, og finner at de rikestes andel øker: De 10 pst. rikeste eier 57 pst. og den rikeste prosenten eier 25 pst. av norske husholdningers totale

⁷ R. Aaberge og M.E. Stubhaug (2018), «Formuesulikheten øker», SSB ANALYSE 2018/18: FORMUESULIKHET I NORGE 1995–2016, Statistisk Sentralbyrå.

formue. De finner også at økende formuesulikhet først og fremst skyldes en opphopning av finanskapital på toppen.

Norge har hatt en voldsom økning i husholdningsformue de siste tiårene. CapGemini fastslo i sin formuesrapport for 2020 at Norge nå er blant landene i Vesten med kraftigst økning i «dollarmillionærer» - altså personer som har verdier tilsvarende mer enn én million dollar i investérbar formue, utover egen bolig. Med 182.000 dollarmillionærer har vi altså om lag 30 pst. flere dollarmillionærer enn Sveriges 142.000. Tatt hensyn til innbyggertall har vi 34 dollarmillionærer per 1000 innbyggere, mens det tilsvarende tallet er 14 for vårt naboland, og 18 i USA. Norge har dermed nesten dobbelt så mange dollarmillionærer per 1000 innbyggere enn USA.

Kilde: SSB, formuesstatistikk for husholdninger, 2018

Folk flest har boligformue, de rike har finansformue

Forskjellige typer formue er også ujevnt fordelt. Mens folk flest besitter formue i form av egen bolig, plasserer de aller rikeste størstedelen av kapitalen sin i bedrifter. I 2018 eide ni av ti husholdninger betydelig mer realkapital enn finanskapital, ifølge tall fra SSB. Boligeierskap, som utgjør mesteparten av realkapitalen, er mer vanlig i Norge enn i mange andre land og jevnere fordelt enn annen formue. Imidlertid har sammenhengen mellom boligformue og øvrig formue økt kraftig de siste 20 årene. Det er blitt vanligere å både ha stor boligformue og annen formue⁸. Og kraftig prisøkning på boliger har økt formuesulikheten mellom de som eier og de som ikke eier bolig. For den rikeste tidelen tar finanskapitalen over; den utgjør omtrent 65 pst. hos de 5 pst. rikeste, 85 pst. hos den rikeste prosenten og ca. 96 pst. hos de 0,1 pst. rikeste. Særlig finanskapitalen har blitt enda viktigere hos de aller rikeste.

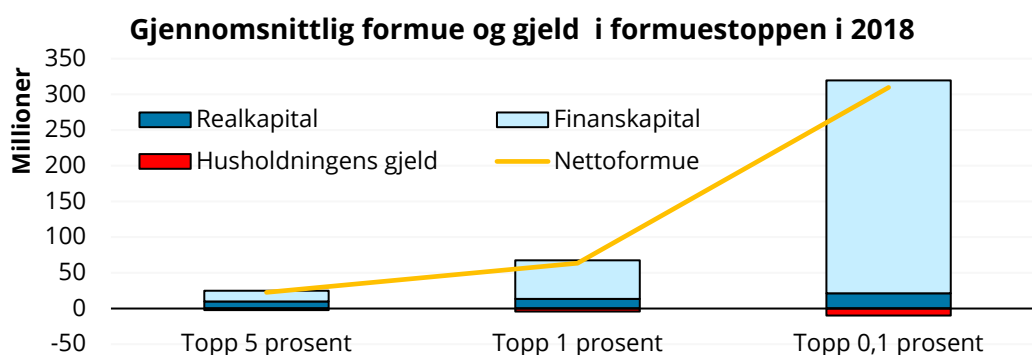
Arvens rolle

Store formuer kan i grove trekk opptjenes gjennom veldig lønnsomme investeringer eller arves fra rike foreldre. Det er forholdsvis høy sosial inntektsmobilitet i Norge, spesielt for personer mellom de 25 pst. laveste og 75 pst. høyeste inntektene, ifølge tall fra OECD⁹. Samtidig er Norge et av landene i OECD med minst utskifting i inntektstoppen. Hvis man ser på hvor stor andel av de 25 pst. rikeste som fortsatt er

⁸ R. Aaberge og M.E. Stubhaug (2018), «Formuesulikheten øker», SSB ANALYSE 2018/18: FORMUESULIKHET I NORGE 1995–2016, Statistisk Sentralbyrå.

⁹ OECD (2018), "A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility".

der fire år senere, er den nest høyest i Norge. Kun Irland har en høyere andel. Ens bakgrunn har likevel mye større effekt på formuesoppsamling. En studie av Marianne Nordli Hansen ved UiO¹⁰ viser at mens 26 prosent av de én prosent mest formuende i 1993 hadde foreldre som også hadde vært blant de mest formuende i landet, så var denne andelen i 2010 økt til 42 prosent. En ny forskningsartikkel fra UiO¹¹, publisert i verdens høyest rangerte tidsskrift for sosiologisk forskning, viser at forskjellene i formue øker raskere enn forskjellene i inntekt. Formuesforskjellene i Norge er nå større enn i de fleste europeiske land. Familiebakgrunnen spiller en svært viktig og økende rolle for formuen man ender opp med, og spesielt finanskapital. Menn med bakgrunn fra den økonomiske overklassen har i slutten av trettiårene i snitt 700 prosent mer finanskapital enn ufaglærte menn med arbeiderklassebakgrunn.

Kilde: SSB, formuesstatistikk for husholdninger, 2018

Arv bidrar altså til å forklare hvorfor de rikestes barn er morgendagens rike i Norge. Det kommer også tydelig frem hvis man studerer skattelistene. Mer enn to tredjedeler (67 personer) av Norges 100 rikeste¹² i 2016 var arvinger. I 2020 toppet en ung arving skattelistene. Listen over de mest velstående arvingene viser at det fortsatt eksisterer klare kjønnsmessige og geografiske skillelinjer; tre fjerdedeler av dem var menn og rundt halvparten holdt til i Osloområdet.

¹⁰ Hansen, M. N. (2014). "Self-made wealth or family wealth? Changes in intergenerational wealth mobility". *Social Forces*. Hentet fra <https://academic.oup.com/sf/article/93/2/457/2332151>

¹¹ Hansen, M.N. og Toft, M (2021). «Wealth Accumulation and Opportunity Hoarding: ClassOrigin Wealth Gaps over a Quarter of a Century in a Scandinavian Country». *American Sociological Review*, 1-36.

¹² Klassekampen (2017), «To av tre rike er arvinger», <https://arkiv.klassekampen.no/article/20171106/ARTICLE/171109971>. Rikdom målt etter ligningsverdier, dvs. den skattemessige verdien.

2. Hva driver økt ulikhet?

Sammenheng mellom skatt og ulikhet

Skattesystemet bidrar til mindre økonomisk ulikhet fordi personer med høye inntekter og formuer betaler høyere prosentvis skatt enn resten, og fordi disse skatteinntektene finansierer velferdsgoder hele befolkningen drar nytte av. Endringer i skattesystemet som påvirker visse inntektsgrupper mer enn andre, vil derfor nesten automatisk påvirke ulikheten, både kortsiktig og langsiktig.

De siste ti årene har det internasjonale og det norske forskningsmiljøet endret syn på forholdet mellom skatt og verdiskapning samt arbeidsledighet. Den tidligere dominerende teorien om at økte inntekter på toppen av inntektsfordelingen vil sile nedover til resten ser ikke ut til å stemme. Det er i det hele tatt manglende bevis for at lavere skatt for de rikeste har positive effekter for samfunnet og økonomien, men derimot økende støtte for at det medfører økende ulikheter og mindre vekst.

Forskning¹³ fra Frisch-senteret ved UiO indikerer at formueskatten øker sysselsettingen i små- og mellomstore bedrifter. Formue flyttes til unoterte aksjer pga. lav verdsetting, og da spesielt til bedriftens humankapital (ansatte) som ikke inngår i eiers skattbare nettoformue. En reduksjon i formueskatten på såkalt «arbeidende kapital», i form av aksjer og næringseiendom, kan derfor både øke ulikhetene, men også redusere sysselsettingen. Regjeringen kuttet som kjent formuesskatten i 2017, 2019 og 2021. SSB-tall viser at mens gjennomsnittsformuen økte med rundt 150 000 kroner, økte de 1 prosent rikeste husholdningenes gjennomsnittlige nettoformue fra omtrent 63 til 69 millioner i 2019. En økning i formueskatten derimot, kan virke omfordelende og bidra til høyere sysselsetting ved at mer midler investeres i ansatte i bedriften. Artikkelforfatterne mener at det ikke er grunnlag for å si at formueskatt reduserer sysselsettingen.

Et nytt forskningsnotat¹⁴ publisert i desember 2020 av London School of Economics (LSE) påviser at store skatteuttak til de rikeste øker den aller rikeste prosentens andel av bruttonasjonalinntekt, men har ingen effekt på økonomisk vekst (BNP per innbygger) eller arbeidsledighet. Analysen inkluderer data fra 18 OECD-land, inkludert Norge, over de siste femti årene. Mens tidligere skatteforskning hovedsakelig har fokusert på enten skatterater for de rikeste eller gjennomsnittlig skattenivå, har artikkelforfatterne Hope og Limberg, skapt en mer kompleks indeks som inkluderer et bredere spekter av skatter på personer med høy inntekt og formue. I norsk sammenheng var det spesielt skattereformen i 1992 hvor de rikeste mottok store skatteuttak, deriblant i form av reduksjon i selskapsskatten med 12 prosentpoeng, toppinntektsskatten med tre prosentpoeng, og fjerning av nesten alle skatter på utbytter¹⁵. Fra 1992 til 2019 har de

¹³ Marie Bjørneby, Simen Markussen og Knut Røed (2020), «Does the Wealth Tax Kill jobs?», *IZA - Institute of Labor Economics*. <http://ftp.iza.org/dp13766.pdf>

¹⁴ David Hope og Julian Limberg (2020), «The Economic Consequences of Major Tax Cuts for the Rich», Working paper 55, *London School of Economics and Political Science*.

¹⁵ Utbytteskatt ble gjeninnført i 2006.

10 prosent rikestes andel av nasjonalinntekten økt før og etter skatt med hhv. omtrent 7 og 4 prosentpoeng¹⁶. De 1 prosent rikestes andel økte med 3 prosentpoeng før skatt.

Forskning fra SSB bekrefter at endringer i skattesystemet har økt ulikheten også det siste tiåret. Deres nye tall viser at Solberg-regjeringens skatteutt, deriblant i formueskatten, hovedsakelig har tjent Norges aller rikeste¹⁷. Mens 99 pst. av befolkningen mottok et skatteutt på i gjennomsnitt 4 600 kroner fra 2013-2020, betalte landets 1000 rikeste 1,5 millioner kroner mindre i skatt.

I en annen forskningsrapport¹⁸ viser SSB at skattesystemet var mindre omfordelende fra 2013-2019 enn i perioden 2005-2013. I realiteten er skattesystemet antageligvis enda mindre omfordelende fordi SSB kun studerer utviklingen i inntekt uten å skille mellom personer med høy og lav formue. Regjeringens politikk oppfattes som omfordelende i tilfeller hvor personer med høy formue, men lav inntekt, har måttet betale mindre i formuesskatt. Da øker inntekten til lav-inntektspersoner i statistikken, og skattesystemet oppfattes feilaktig som mer omfordelende. De rikeste har i realiteten blitt enda rikere.

I statsbudsjettet for 2017 innførte regjeringen et skille mellom såkalt «arbeidende kapital» og andre typer kapital, som innebar at kun 90 pst. av kapitalens verdi skulle beskattes. I statsbudsjettet for 2021 har regjeringen foreslått at kun 55 pst. av «arbeidende kapital» beskattes. Tanken er at lavere beskatning vil føre til økt verdiskapning. Både Skauge-utvalget i 2002 og Scheel-utvalget i 2014 frarådet imidlertid en slik inndeling av flere grunner, blant dem fordi «det i første rekke vil være til fordel for dem som eier mest»¹⁹.

I tillegg gir det ikke mening fra et samfunnsøkonomisk perspektiv å skille mellom ulike typer kapital, fordi all kapital kan i prinsippet bidra til økt produksjon. Et bankinnskudd som lånes ut til en entreprenør, «arbeider» den også, fordi den gir entreprenøren muligheten til å starte en bedrift. Begge former for kapital bidrar til verdiskapning.

Utbytteskattereformen fra 2006 løste et problem med at kapitalbeskatningen var langt lavere enn lønnsinntektsbeskatningen og at det dermed lønte seg å omklassifisere lønn til utbytte i egne aksjeselskap. Men ved innføringen oppsto det storskala skatteplanlegging blant Norges rikeste. Det ble utbetalt utbytte før innføringen som ble skutt tilbake i selskapene som ny egenkapital. Forrentning av denne egenkapitalen kan utbetales som utbytte skattefritt der forrentningen beregnes som et skjermingsfradrag, et fradrag som beregnes ut fra aksjens totale pris (kostpris) og en skjermingsrente. Flere av Norges rikeste personer har via skjermingsfradraget tatt milliarder av kroner skattefritt ut fra selskapene sine²⁰. Siden grunnlaget for de rikes skjermingsfradrag er mye høyere enn for en gjennomsnittsperson, som generelt sett

¹⁶ *World Inequality Database* (2021). <https://wid.world/country/norway/>

¹⁷ *Klassekampen* (2020), «Kronerulling for de rikeste», <https://klassekampen.no/utgave/2020-11-09/kronerulling-for-de-rikeste>

¹⁸ Bård Lian, Runa Nesbakken, Thor Olav Thoresen, Zhiyang Jia, Odd Erik Nygård og Trine Engh Vattø (2019), «Er skattesystemet mer omfordelende nå?», *Statistisk Sentralbyrå*.

¹⁹ Norges Offentlige Utredninger (2014), «Skatteutvalget: Forslag til endringer i skattesystemet», s. 259.

²⁰ Dagens Næringsliv (2019). «Slik tok de rike milliarder ut fra selskapene sine – uten å betale utbytteskatt». <https://www.dn.no/marked/kjell-inge-rokke/olav-nils-sunde/per-kristian-foss/slik-tok-de-rike-milliarder-ut-fra-selskapene-sine-uten-a-betale-utbytteskatt/2-1-690500>

mottar lite utbytte, innebærer skjermingsfradraget at Norges rikeste kan tjene skattefrie penger og at inntektene hoper seg ytterligere opp i toppen.

Kapitalens fremvekst

En konsekvens av de økte kapitalinntektene, kan også leses ut av endringer i den funksjonelle inntektsfordelingen, dvs. andel av verdiskapingen som tilfaller arbeidskraft og kapital. Lønnsandelen, som er den delen av verdiskapingen som ender opp hos arbeidstakere, har historisk vært to til tre ganger høyere enn den som tilfaller kapitalen for at den skal forrente seg. Kapitalens andel av verdiskapingen tilfaller eierne av kapital og er "betalingen" deres for å ha stilt sin kapital til rådighet for virksomheten. Kapitalen benyttes typisk til investeringer i maskiner, eiendom og bygninger som er nødvendig i produksjonen. Den franske økonomen Thomas Piketty har påpekt at kapitalinntektenes andel av inntektene har vokst betydelig i flere land siden 1970-tallet. Denne utviklingen er særlig tydelig i Frankrike, Italia og USA²¹ - land hvor fagbevegelsen har blitt betydelig svekket i den samme perioden.

Fordelingen har endret seg også i Norge, men offisiell statistikk skjuler til en viss grad den reelle utviklingen. Selvstendig næringsdrivende tar ut inntekt gjennom driftsresultat, som i statistikken regnes som kapitalinntekt. Inntekten er imidlertid i realiteten i stor grad betaling for utført arbeid, dvs. lønn, jf. Berg m.fl. (2020)²². Ifølge den offisielle målemetoden, har lønnsinntektens andel ligget ganske stabilt siden 1970-tallet på mellom 70 og 80 pst.²³. Hvis man regner inn et anslag på selvstendig næringsdrivendes lønn, har imidlertid lønnsandelen falt fra over 90 pst. i 1980 til rundt 80 pst. i 2018²⁴. Hvis man i tillegg justerer for overskudd som flyter ut av landet, faller lønnsandelen ytterligere, med rundt ett prosentpoeng²⁵.

Den fallende lønnsandelen i markedsrettet virksomhet i Norge må antageligvis sees i sammenheng med et svekket maktforhold mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Piketty mente at teknologisk utvikling og svekket maktbalanse i arbeidslivet var mulige forklaringer på de økte ulikhetene. Økt kapitalintensitet og teknologi kan imidlertid ikke forklare nedgangen i lønnsandelen i perioden 1970-2014 i Norge, i tillegg til i 19 andre OECD-land²⁶. Teknologitvillingen kan snarere ha bidratt til å svekke arbeidstakernes forhandlingsmakt gjennom virkninger i arbeidsmarkedet. Samtidig har fagbevegelsen blitt svekket i Europa og Nord-Amerika de siste 40 årene ved at organisasjonsgraden har sunket i mange land, men også ved at lønnsforhandlingene

²¹ T. Piketty (2013), *Kapitalen i det 21. århundret*, Cappelen Damm AS

²² Oddmund Berg, Thomas von Brasch, Ådne Cappelen, Martin B. Holm, Arvid Raknerud, Håkon Tretvoll, Trond C. Vigtell, "Drivkrefter bak svak etterspørsel i økonomien", *Statistisk Sentralbyrå*, https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/_attachment/431075?_ts=17472ce3de8

²³ SSB ser her på lønnsandelen i næringsvirksomhet i Fastlands-Norge, som defineres som Fastlands-Norge uten næringshovedområdene Offentlig administrasjon og forsvar og Boligtjenester egen bolig. Ved hjelp av OECDs nasjonalregnskapstall, finner Schwellnus m.fl. (2018) at lønnsandelen i Norge lå mellom 65 og 70 pst. fra 1995 til 2011, betydelig lavere enn SSBs tall.

²⁴ Statistisk sentralbyrå (2020), «Drivkrefter bak svak etterspørsel i økonomien: Utredning for Sysselsettingsutvalget», *SSB Rapport 2020/32*

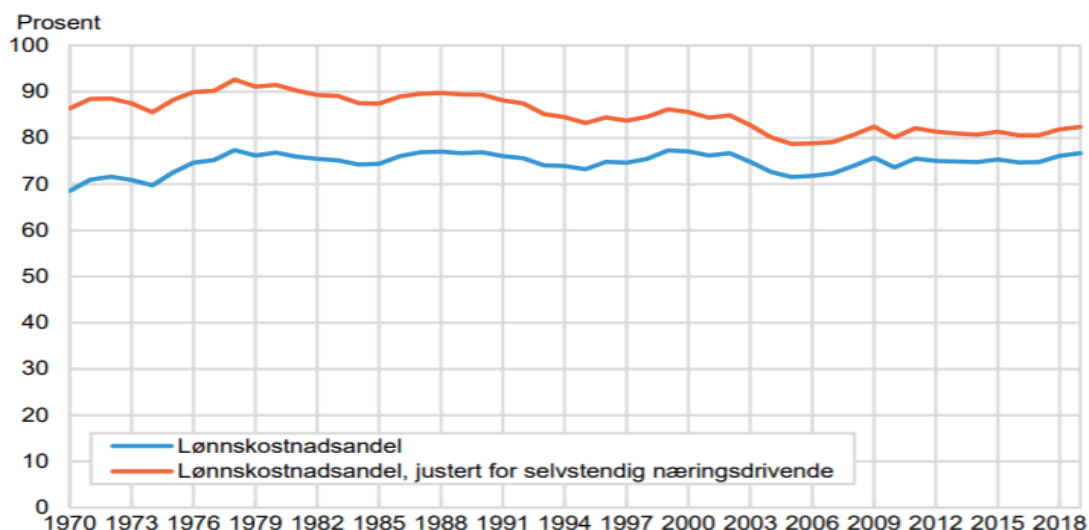
²⁵ Tørsløv, Wier og Zucman (2018), «The Missing Profits of Nations», appendix-tall under "corporate sector" på <http://gabriel-zucman.eu/missingprofits/>

²⁶ Bjørnstad, R., Eggen, F. W., Kostøl, F. B., & Sparrman, V. (2017). «Årsaken bak økt ulikhet: Teknologiske endringer eller maktforskyvning» (Rapport nr. 7-2017 fra Senter for lønnsdannelse).

har blitt mer desentraliserte og individualiserte²⁷. Blant andre OECD peker på at bruken av tariffavtaler og kollektive lønnsforhandlinger samlet er gått ned²⁸.

Et fall i organisasjonsgraden (andelen fagorganiserte lønnstakere) fra 52 pst. i 1972 til rundt 50 pst. over de siste fem år i Norge, er mindre dramatisk enn bildet i andre land. Her hjemme har imidlertid sosial dumping og lavlønnspres fra innvandring bidratt på tilsvarende måte.

Lønnskostnadsandel, næringsvirksomhet i Fastlands-Norge

Kilde: SSB, 2020

Svekket arbeidstakerside og økte lønnsforskjeller

Det er ikke bare fordelingen mellom kapitalen og arbeidskraften som påvirker ulikhetsnivået. Fordelingen mellom arbeidskraften selv, i form av lønnsforskjeller, har også en stor effekt. Internasjonale studier tyder på at økte økonomiske ulikheter sammenfaller med lavere grad av sentralisering og koordinering i lønnsforhandlinger siden 1980-tallet, men med stor grad av variasjon. I den konteksten har Wallerstein tatt for seg 16 industrialiserte land, inkludert Norge, og vist at mindre sentraliserte lønnsforhandlinger ga økt lønnsulikhet i perioden 1980 til 1992²⁹. Senere studerte Rossvoll og Sparrmann (2015) 20 OECD-land, inkludert Norge, og fant at lavere grad av koordinasjon i lønnsforhandlingene er med på å forklare økt lønnsulikhet³⁰.

Barth og Moene (2013) forklarer hvordan disse aspektene henger sammen: for å ha lav lønnsulikhet i et land så trengs det sentraliserte og koordinerte lønnsforhandlinger på nasjonalt nivå med en sterk fagbevegelse og en organisert arbeidsgiverside³¹. En

²⁷ Visser, J. (2016). *Database on Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts in 55 countries between 1960 and 2017*. Amsterdam: Amsterdam institute for Advanced Labour Studies.

²⁸ OECD. (2015). *In it together: Why less inequality benefits all*. Paris: OECD Publishing.

²⁹ Wallerstein, M. (1999). "Wage-Setting Institutions and Pay Inequality in Advanced Industrial Societies". *American Journal of Political Science*, ss. 649-680.

³⁰ Rossvoll, E., & Sparrmann, V. (2015). *Labor Market Institutions and Wage Inequality in Advanced Industrial Societies*. Oslo: SSB. Hentet fra https://www.ssb.no/en/forskning/discussionpapers/_attachment/244668?_ts=150b84f3c60

³¹ Barth, E., & Moene, K. (2013). "Why do small open economies have such small wage differentials?" *Nordic Economic Policy Review*.

studie (Jaumotte & Buitron, 2015) viser at nedgang i organisasjonsgrad ser ut til å være en hovedfaktor for økning av toppinntektsandelene: I gjennomsnitt forklarer lavere organisasjonsgrad om lag halvparten av økningen i andelen inntekt som tilfaller de ti prosent rikeste³². I tillegg ser halvparten av økningen i ulikhet blant husholdninger ut til å være drevet av det samme. Studien viser også at nedgang i lovbestemt minstelønn relativt til medianlønnen korrelerer med høyere inntektsulikhet i avanserte økonomier.

Åpning i loven for mer bruk av midlertidige sammen med en voksende utleiebransje og mer useriøsitet, har også bidratt til å redusere fagbevegelsens innflytelse. I Norge er man vanligvis ikke fattig dersom man er i jobb. De fattige er som oftest de som av ulike grunner står utenfor arbeidsmarkedet. Imidlertid ser vi også her som i andre land at den tiendelen med lavest lønnsinntekt sakker akterut: De har ikke hatt reallønnsvekst de siste ti årene (Finansdepartementet, 2019). Senter for Lønnsdannelse har studert hva som kjennetegner dem med lavest inntekt. De finner at 75 prosent ikke var dekket av tariffavtale, over halvparten jobbet deltid, og at andelen innvandrere har økt de siste årene (Senter for lønnsdannelse, 2016). Selv om det norske arbeidslivet reguleres av en omfattende arbeidsmiljølov og har høy tariffavtaledekning, preges likevel deler av arbeidslivet av ulovlige og uforsvarlige arbeidsforhold³³, noe regjeringen Solberg også påpeker (Regjeringen, 2018).

Friere flyt av billigere og lettere tilgjengelig arbeidskraft for å få flere i jobb er en diskusjon som med jevne mellomrom også dukker opp i Norge. I 2015 ble reglene for midlertidig arbeidskraft endret, som innebar at det ble enklere å ansette midlertidig. Forskning fra OECD³⁴ viser at «non-standard work», deriblant midlertidig arbeid, deltidsarbeid og selvstendig næringsdrivende, gir lavere timelønn og årslønn enn standardjobber (preget av fast arbeid på heltid med arbeidsgiver). Ansatte med «ikke-standard-jobber» har høyere sannsynlighet for å befinne seg blant tredjedelen med lavest inntekt. Mediantimelønnen for midlertidige og deltidsansatte er om lag 70-80% av dem som jobber i standardjobber i OECD-området.

Dette er utviklingstrekk som alle bidrar til å øke forhandlingsmakten til kapitaleierne i den funksjonelle inntektsfordelingen.

Skatteflukt og aggressiv skatteplanlegging

Parallelt med eiernes økende andel av verdiskapingen siden 1970-tallet, har deregulering av finanssektoren og handel ført til en rask økonomisk globalisering. Den frie flyten av kapital har bidratt til at kapital og kapitalavkastning kan omgå beskatning i det landet avkastningen er opptjent. Man skiller mellom skatteunngåelse og skatteunndragelse. I førstnevnte utnytter man smutthull i loven for å minimere skatten man må betale. Skatteunndragelse derimot omhandler ulovlige handlinger hvor man ikke betaler, eller betaler mindre enn, skatten man burde ved f.eks. å oppgi feilinformasjon til skatteetaten. Aggressiv skatteplanlegging og skatteflukt innebærer

³² Jaumotte, F., & Buitron, C. (2015). "Power from the People". *Finance & Development*, ss. 29-31.

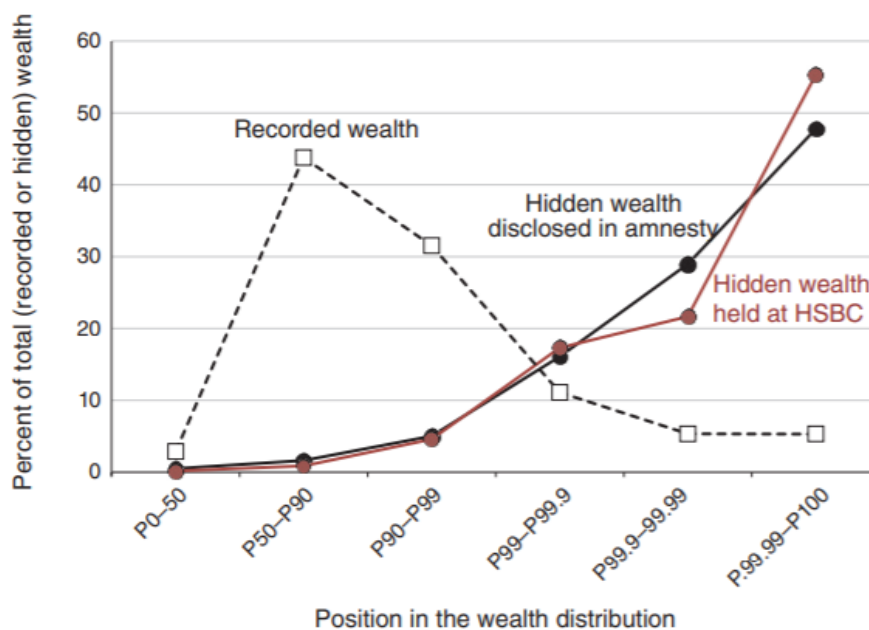
³³ Regjeringen. (2018). Regjeringen.no. Hentet fra *Sosial dumping og arbeidslivskriminalitet*: https://www.regjeringen.no/no/tema/arbeidsliv/arbeidsmiljo-ogsikkerhet/innsikt/sosial_dumping/id9381/

³⁴ OECD (2015), "In It Together: Why Less Inequality Benefits All", DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264235120-en>

at staten ikke mottar skatteinntektene den normalt ville mottatt og at skattesystemet omfordeler mindre.

Det norske skattegrunnlaget forvitrer som følge av skatteflukt. De 0,01 pst. rikeste er de som mest aktivt benytter seg av skatteparadiser³⁵. Disse nordmennene har plassert husholdningsverdier til en verdi av 4,2 pst. av Norges BNP i skatteparadiser. Det innebærer at staten mottar mindre i formuesskatt. Samtidig økte de 0,01 prosentenes andel av nordmenns totale formue fra rundt 3 pst. i 1980 til nesten 6 pst. i 2010. Dermed eier de en større andel av den totale formuen enn det europeiske gjennomsnittet.

Fordeling av rikdom. Registrert og skjult

Kilde: A. Alstadsæter, N. Johannesen og G. Zucman (2019). Figuren viser fordelingen av formue i Skandinavia uten offshore-formue (hvite firkanter), fordeling av formue plassert i den multinasjonale investeringsbanken HSBC (rødt), og fordeling av formue avslørt via skatteamnesti-avtaler. Eksempelvis eier de 0.01 pst. rikeste omtrent 5 pst. av total registrert formue, men 48-56 pst. av den skjulte formuen.

Norge taper også store verdier pga. overskuddsflytting. I 2015 gikk staten glipp av 10 milliarder kroner som følge av at 40 milliarder kroner i selskapsoverskudd ble flyttet til lavskattland³⁶. Skatteunngåelse (lovlig) og skatteunndragelse (ulovlig) øker ulikhetene både fordi større verdier hopper seg opp på toppen av inntektspyramiden og fordi disse verdiene ikke beskattes på lik linje med andre inntekter og formuer.

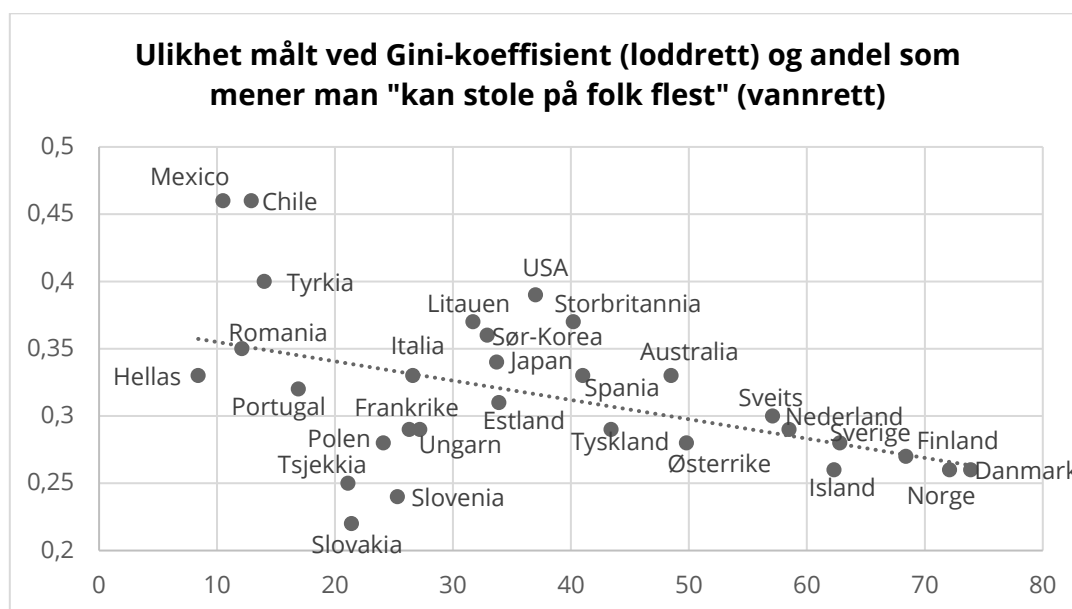
³⁵ A. Alstadsæter, N. Johannesen og G. Zucman (2019), Tax Evasion and Inequality, *American Economic Review*, 109(6): 2073–2103. <https://doi.org/10.1257/aer.20172043>.

³⁶ Marianne Marthinsen og Maria Wahlberg (2019), «Rødt lys – det store skatteranet og hvordan vi kan stoppe det», Cappelen Damm

3. Hvorfor er ulikhet et problem?

Lavere tillit

Høy ulikhet oppleves som urettferdig. Mye tyder på at ulikhet derfor reduserer tilliten mellom innbyggere og deres tillit til staten, kort sagt fundamentet for et samfunns sosiale samhold. Innbyggere i land med lav ulikhet, stoler mer på sine medborgere og har tillit til at staten anvender skattepengene fornuftig. De aksepterer derfor et høyere skattenivå enn innbyggere i høy-ulikhets-land. Land med høy økonomisk ulikhet preges av lav tillit til andre medborgere og til staten. Lav tillit fører i sin tur til et ønske om å betale lav skatt, som igjen fører til mangelfulle eller ikke-eksisterende fellesskapsløsninger, f.eks. innenfor helse og utdanning. Etter hvert som ulikheten øker i høy-tillitsland, minsker derfor viljen til å bidra like mye som før. Tilliten står derfor i sentrum for land med utviklede velferdssystemer. For et høyskattland som Norge, er det god grunn til å tro at høyere ulikhet på sikt truer dagens velferdsstat.

Kilde: OECD (2020) og world values survey (2017-2020).

Lavere økonomisk vekst

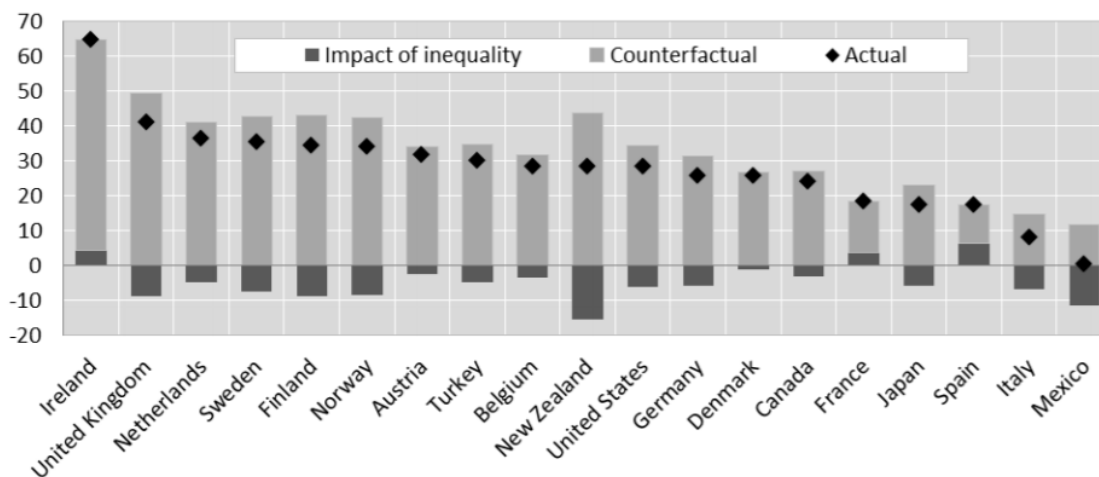
I dag mener de fleste økonomer at økte ulikheter hemmer økonomisk vekst, dvs. vekst i bruttonasjonalproduktet (BNP). Høyere inntektsulikhet reduserte i gjennomsnitt den kumulative BNP-økningen i perioden 1985-2005 med 4,7 pst.-poeng i OECD-land, ifølge OECD³⁷. En annen OECD-rapport finner at økt ulikhet reduserte den totale veksten i Norge fra 1990-2010 med 9 pst.³⁸. Grunnen ligger i lavere etterspørsel som følge av en betydelig inntektsreduksjon blant de fire fattigste tidelene. OECD finner også at høyere

³⁷ OECD (2015), "In It Together: Why Less Inequality Benefits All", DOI:<https://doi.org/10.1787/9789264235120-en>

³⁸ Federico Cingano (2014), "TRENDS IN INCOME INEQUALITY AND ITS IMPACT ON ECONOMIC GROWTH", OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 163.

ulikhet sammenfaller med lavere kompetanse³⁹ og mye svakere jobbsjanser for barna til lavt-utdannede. En slik konsekvens er alvorlig for en velferdsstat som avhenger av høy sysselsetting i hele befolkningen.

Beregnet effekt av økt ulikhet på akkumulert økonomisk vekst fra 1990-2010

Kilde: OECD (2014). Det lyse området viser hvor mye økonomien ville vokst hvis ulikheten holdt seg på 1990-nivåer, diamant-tegnet faktisk økonomisk vekst og det mørke området tilsier hvor mye økt ulikhet reduserte økonomisk vekst. Alt i prosent. Eksempel: Det norske bruttonasjonalproduktet vokste 34 pst. fra 1990 til 2010, men ville ha vokst 43 pst. hvis ulikheten ikke hadde økt. Økt ulikhet reduserte veksten med 9 pst.

Ulikhet hemmer altså vekst gjennom en klar og logisk årsakssammenheng; siden de fattigste bruker mesteparten av inntekten på forbruk, blir den generelle etterspørselen lavere når inntektsandelen deres faller. De rike vil derimot spare en langt større andel av inntekten fordi deres forbruksbehov er dekket. Den lave etterspørselen fører til lavere vekst og dystre vekstutsikter gjør nye bedrifter til mindre attraktive investeringsobjekter. Investeringene ledes heller til tryggere investeringsobjekter, slik som eiendom og verdipapirer, men disse skaper færre jobber. I tillegg fører høyere boligetterspørsel til høyere boligpriser, som øker formuen til boligeiere og reduserer kjøpekraften til resten. De fattigste får mindre å rutte med, som igjen fører til enda lavere etterspørsel. Mye tyder derfor på at høy ulikhet virker hemmende for vekst og sysselsetting, mens lav ulikhet gjør at økonomien stimuleres ved at flere aktører etterspør goder og tjenester.

Større maktkonsentrasjon, blant annet gjennom høyere inngangsbarrierer

At lavere ulikhet gir flere evnen til å bli aktive aktører i økonomien, illustrerer at ulikhet handler om makt. Rike personer utøver ikke bare makt ved å påvirke markedet, men bruker også ofte pengene til politisk innflytelse. I flere land, deriblant USA, avhenger en politisk karriere av dyr markedsføring. Professor Julia Cagé har studert finansielle bidrag i fransk politikk og beregnet hvor mye én stemme koster, ved å studere franske parlaments- og kommunestyrevalg siden 1993⁴⁰. Prisen hun beregnet er 320 kroner

³⁹ OECD (2015), "In It Together: Why Less Inequality Benefits All", figure 2.5, DOI:<https://doi.org/10.1787/9789264235120-en>

⁴⁰ Julia Cagé (2019), *Le Prix de la Démocratie*. Fayard.

(32 euro). Hun konkluderer med at store formuer kan påvirke politikken i stor grad og motiveres til det av skattefradrag for finansielle politiske bidrag.

Offisiell statistikk kan gi en pekepinn på pengers voksende rolle i norsk politikk. Omtrent 100 mill. kroner eller 12 pst. av norske partiers inntekter kom fra privatpersoner, kommersielle foretak, organisasjoner i arbeidslivet og andre i 2019, ifølge tall fra SSB⁴¹. Hvis man sammenligner gjennomsnittet for valgårene 2007 og 2009 med gjennomsnittet for 2015 og 2017, ser man at verdien av private bidrag steg med 123 pst.

Forskning indikerer at den ujevne formuesøkningen og eksplosjonen i antallet multimillionærer i Norge kan svekke demokratiet vårt. De amerikanske forskerne Gilens og Page sammenligner offentlige meningsmålinger og politiske beslutninger i amerikansk politikk⁴². De finner at ni av ti amerikanere har liten innflytelse på politikken, mens de 10 pst. rikeste i stor grad får sine politiske ønsker oppfylt. Professor Kalle Moene benytter seg av den samme framgangsmåten i norsk sammenheng ved å sammenligne antallet multimillionærer. En enkel sammenligning indikerer at de rikeste har mer enn dobbelt så mye innflytelse i Norge som i USA, men dette blir ifølge Moene selv en mangelfull sammenligning uten å ta hensyn til andre faktorer, som f.eks. generelt jevnere inntektsfordeling og sterkere fagforeninger i Norge⁴³.

Oppsummering

Økonomisk ulikhet øker i Norge. Ved å medregne tilbakeholdte inntekter i selskaper ser vi at inntektsulikheten, målt ved Gini-koeffisienten, var 0,35 i 2018 og ikke 0,25 som i den offisielle statistikken. Det tilsier at ulikheten har økt med 35 pst. fra 2001 til 2018. Ulikheten i formue er imidlertid langt større enn inntektsulikheten. SSB-forskere har beregnet at de 10 pst. rikeste eier 57 pst. og den rikeste prosenten eier 25 pst. av norske husholdningers totale formue. De finner også at økende formuesulikhet først og fremst skyldes en opphopning av finanskapital på toppen. Det medfører også høye kapitalinntekter. Et annet mål på skjevfordelt rikdom, antall dollarmillionærer i et land, peker i samme retning. Tatt hensyn til innbyggertall har vi 34 dollarmillionærer per 1000 innbyggere, mens det samme tallet er 14 i Sverige, og 18 i USA. Norge har dermed nesten dobbelt så mange dollarmillionærer per 1000 innbyggere enn USA.

Økende økonomisk ulikhet skyldes en rekke grunner. Skattesystemet har blitt mindre omfordelende, bl.a. som følge av store skatteuttak til de rikeste. Disse skattereduksjonene har heller ikke resultert i høyere økonomisk vekst eller lavere arbeidsledighet, som kunne ha kompensert for mindre omfordeling. Samtidig har et svekket maktforhold mellom arbeidstaker og arbeidsgiver bidratt til at en større andel av verdiskapingen i markedsrettet virksomhet i Norge tilfaller eiere. Arbeidstakere har

⁴¹ SSB (2019), "Partifinansiering, sum alle partier etter inntektskilde. Kroner og prosent". <https://www.ssb.no/valg/statistikker/partifin>

⁴² Martin Gilens og Benjamin I. Page (2014), Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens, https://scholar.princeton.edu/sites/default/files/mgilens/files/gilens_and_page_2014_-testing_theories_of_american_politics.doc.pdf

⁴³ Kalle Moene (2015), The Social Upper Class under Social Democracy, s. 245-258, Nordic Economic Policy Review: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:901771/FULLTEXT02.pdf>

derimot mottatt en fallende andel. I tillegg har lønnsforskjellene mellom arbeidstakere økt, delvis som følge av svekkede fagforeninger, mindre sentraliserte og koordinerte lønnsforhandlinger. Sosial dumping og sysselsettingsvekst i deler av privat sektor med lavere tariffavtaledækning har også bidratt til økte lønnsforskjeller. Skatteflukt og aggressiv skatteplanlegging bidrar til at det norske skattegrunnlaget forvitrer og at skattesystemet blir mindre omfordelende.

Økonomisk ulikhet er problematisk av flere grunner. Høy ulikhet oppleves som urettferdig. Mye tyder på at ulikhet derfor reduserer tilliten mellom innbyggere og deres tillit til staten, kort sagt et samfunns sosiale samhold. Tilliten står derfor i sentrum for land med utviklede velferdssystemer. For et høyskattland som Norge, er det god grunn til å tro at høyere ulikhet på sikt truer dagens velferdsstat. Økt økonomisk ulikhet hemmer også økonomisk vekst. En OECD-rapport fant at økt ulikhet reduserte den totale veksten i Norge fra 1990-2010 med 9 pst. Det skyldes at økt ulikhet reduserer forbruket til de med lavest inntekter, som leder til lavere etterspørsel på samfunnsnivå sammenlignet med uendret eller lavere ulikhet. Større økonomisk ulikhet rammer også demokratiet. Rike personer utøver ikke bare makt ved å påvirke markedet, men bruker også ofte pengene til politisk innflytelse. Slik bidrar økt ulikhet til høyere inngangsbarrierer i politikken og mer maktkonsentrasjon.